

OPONENTSKÝ POSUDOK NA HABILITAČNÚ PRÁCU

Autor: PhDr. Jana Stará, Ph.D.

Názov: Práce učiteľů s učebnicemi

Posudzovaná habilitačná práca, ktorej autorom je PhDr. Jana Stará, Ph.D., je rozpracovaná na 212 stranách, vhodne členená na úvod, záver, zoznam použitej literatúry, dve prílohy a následne vnútorne obsahovo štruktúrovaná do 8 kapitol. Zaoberá sa problematikou aktuálnou, nakoľko učebnice sú dlhodobo základným didaktickým médiom, ktoré riadi žiakovo učenie i učiteľovu výučbu tým, že proporčne vymedzuje učivo, ktoré sa má zvládnuť za istý čas. V súčasnej dobe sú učebnice v centre pozornosti a často diskutovanou témou nielen u širokej pedagogickej verejnosti, ale aj u rodičov, potencionálnych autorov, vydavateľov, riaditeľov škôl a v neposlednej rade aj žiakov. Z toho dôvodu vnímam predkladanú habilitačnú prácu, v podobe knižnej publikácie ako cenný príspevok globálne teoreticky i empiricky nahliadajúci na tému hodnotenia učebníc na primárnom stupni vzdelávania vo vzdelávacej oblasti „Člověk a jeho svět“. V úvode posudzovania habilitačnej práce považujem za potrebné uviesť, že som predmetnú publikáciu lektorovala a autorka v zmysle posudku rukopis publikácie revidovala a pasáže, ku ktorým som špecifikovala pripomienky, upravila.

Prvou riešenou oblasťou monografie sú teoretické východiská problematiky učebníc v širšom pojmovom chápaní. Do tejto oblasti obsahovo zaraďujem prvú kapitolu, ktorá systematizuje pohľady na súčasné chápanie učebníc. Autorka vymedzuje učebnice z hľadiska ich tradičného vnímania ako didaktického prostriedku, následne ich prezentuje v zmysle prostriedku implementujúceho existujúce kurikulum a sumárny pohľad uzatvára charakteristikou učebnice v zmysle reálneho produktu. Teoretický exkurz je doplnený objasnením funkcií a vlastností učebníc. Takéto uchopenie východiskových pojmov považujem za dostačujúce a zastávam názor, že na veľmi dobrej úrovni reflektuje súčasné chápanie a prístupy k učebniciam (i náčrtom a krátkym exkurzom do problematiky digitálnych výukových zdrojov). *V tomto kontexte sa pýtam autorky, ako vníma budúcnosť digitálnych učebníc v školách? Zaujíma ma názor autorky vo vzťahu k publikovaným psychologickým výskumom skúmajúcim efektívnosť procesu učenia a dôkazy, že “screen reading” negatívne vplýva na vnímanie textu, hĺbkové učenie, kvalitu pozornosti, obmedzenie viacmyslového vnímania textu, príp. vzťah k vývinu mozgu.*

Učebnice v optike výskumných zistení sú obsahom druhej kapitoly habilitačnej práce. Autorka tu prezentuje oblasť výberu učebníc a detailne prepracovanú oblasť ich používania učiteľmi v reálnej edukačnej praxi. Pozitívne hodnotím identifikovanie predmetných didaktických kategórií ovplyvňujúcich používanie učebníc, prezentovanie výskumných zistení, ktoré reflektujú

pedagogickú prax a v neposlednej rade čiastkovú analýzu inštitúcií, ktoré sa venujú ich výskumu. Úroveň tejto časti habilitačnej práce deklaruje výbornú orientáciu autorky v téme a vyčerpávajúca analýza doterajších výskumov učebníc autorke vytvorila dobré východisko pre jej vlastný výskum. *V tomto kontexte by ma zaujímalo, či autorka na základe štúdia a analýz existujúcich výskumných zistení dokáže identifikovať oblasti, v ktorých výskum učebníc zaostáva.*

Tretia, štvrtá, piata a šiesta kapitola habilitačnej práce sú venované empirickému výskumu zameranému na skúmanie práce učiteľov s učebnicami. Tretia kapitola vymedzuje východiská výskumu, definuje výskumný problém, ciele a výskumné prístupy. V tejto časti mi chýba explicitné pomenovanie hlavného cieľa výskumu, ktorý by zastrelil parciálne skúmané oblasti a adresnejšie poukázal na komplexnosť a vzájomnú konzistentnosť skúmaných javov. Ide skôr o formálny nedostatok, nakoľko cieľové zameranie práce je zjavné. Štvrtá kapitola prezentuje kvantitatívny výskum cielený na zisťovanie pedagogických javov, ktoré determinujú voľbu a preferenciu učebníc na primárnom stupni vzdelávania vo vzdelávacej oblasti „Človek a jeho svet“. Ako merací nástroj bol použitý autorkou skonštruovaný dotazník, ktorý priniesol dáta o faktoroch vplyvujúcich na obsah a metódy vyučovania, údaje o frekvencii používania učebníc a iných učebných materiálov, údaje o javoch determinujúcich voľbu učebníc, názory na úlohu učebníc a cenné výsledky prináša výskum aj v oblasti práce s metodickými príručkami. Hodnotné výsledky reflektujúce pedagogickú prax vyplynuli z odpovedí na relačné výskumné otázky, v ktorých autorka uviedla do vzťahu vybrané skúmané ukazovatele a dĺžku pedagogickej praxe respondentov. Piata kapitola habilitačnej práce je venovaná kvalitatívnemu výskumu zameranému na zisťovanie názorov, postojov a skúseností učiteľov v práci s učebnicami. Využitie metódy rozhovoru autorke umožnilo exploráciu a popis prípadov práce učiteľov s učebnicami a inými výukovými zdrojmi tak z pohľadu prípravy na vyučovanie ako aj z pohľadu samotného vyučovania.

Design výskumu (kombinácia kvalitatívneho a kvantitatívneho prístupu) i samotný popis metodológie dotazníkového šetrenia a rozhovorov predikoval kvalitný, premyslený a rozsiahly výskum s adekvátnym metodologickým popisom. Vyzdvihujem šírku spektra skúmaných partikulárnych tém, ktoré sú transponované do výskumných hypotéz a výskumných otázok. Zvlášť oceňujem skutočnosť, že realizovaný výskum reflektuje doterajšie výskumné zistenia, čím vytvára adekvátny predpoklad prínosu pre pedagogickú teóriu a prax. Za hodnotný považujem kvalitatívny výskum, ktorý prináša objektívnejší pohľad na skúmanú edukačnú realitu.

Posledné dve kapitoly sú venované syntetizujúcej prezentácii výskumných zistení. Autorka výsledky kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu analyzuje a interpretuje z hľadiska vplyvu rôznych faktorov na obsah a metódy výučby, mieru a účel využívania učebníc vo vyučovaní, využívanie iných výukových zdrojov, tvorbu vlastných výučbových textov, úpravu učebných textov a obsiahlo sa venuje preferovaným vlastnostiam učebníc. Takéto definovanie základných okruhov hodnotím z hľadiska štrukturácie textu s cieľom prezentovať a analyzovať

komplexne výsledky rozsiahleho šetrenia veľmi pozitívne. Vysoká erudovanosť autorky a jej dlhoročné skúsenosti v riešenej problematike sú zjavné najmä v týchto kapitolách práce. Tu na vysokej odbornej úrovni centralizuje parciálne výskumné zistenia, ktoré prezentuje v optike viacerých doterajších zistení z výskumu učebníc. Spôsob prezentácie výsledkov v práci vytvoril dobrý základ pre zisťovanie vzťahových súvislostí v skúmaných témach a výsledky práce tak podávajú komplexný obraz o práci učiteľov s učebnicami vo vzdelávacej oblasti „Člověk a jeho svět“.

Kvalitný a rozsiahly výskum z môjho pohľadu priniesol viacero prekvapivých zistení. Jedným z nich je, *že učebnice majú priemerný vplyv na obsah výučby a rovnako aj na voľbu výukových postupov. Ako si tieto zistenia vysvetľujete, nakoľko učebnice sú hlavným nositeľom obsahu vzdelávania, plnia svoje kľúčové funkcie a v neposlednej rade aj predurčujú procesúalnu stránku vyučovacieho procesu?*

Ako som už viackrát uviedla, Vami realizovaný výskum priniesol komplexnú reflexiu pedagogickej praxe prezentujúcu aktuálny pohľad na prácu učiteľov s učebnicami vo vzdelávacej oblasti „Člověk a jeho svět“. Zo záverov vyplýva, že veľa výukových materiálov si učitelia vytvárajú sami. *Otvára sa tu dôležitá otázka, do akej miery sú tieto materiály obsahovo a didakticky vhodné? Mám na mysli vedecký rozmer učebníc, funkcie, ktoré plnia a tiež aj množstvo didaktických požiadaviek, ktoré učebnice rešpektujú. Práve tento „didaktický“ rozmer učebníc sa mi javí pre primárny stupeň vzdelávania kľúčový.*

Posledná moja otázka smeruje k identifikovaniu niektorých prvkov „ideálnej učebnice“ (v už zmienenej vzdelávacej oblasti), ktoré by reflektovali na Vaše výskumné zistenia a reagovali by tak na požiadavky pedagogickej praxe.

Záver

Posudzovaná habilitačná práca PhDr. Jany Starej, PhD. s názvom „*Práce učitelů s učebnicemi*“ je spracovaná na požadovanej úrovni. Z posudzovanej práce je zrejماً široká orientácia habilitantky v riešenej téme a jej schopnosti teoretického aj empirického spracovania problému.

Odporúčam predloženú habilitačnú prácu prijať k obhajobe a po úspešnej obhajobe menovanej udeliť titul *docent* v odbore *Pedagogika*.

V Nitre dňa 28. septembra 2019

doc. PaedDr. Monika Máčajová, PhD.
Katedra pedagogiky PF UKF v Nitre